

מעשה שהיה

שדכן
הרב אריה ליכטנשטיין
קולו של
שמעון היה
נשמע מאחורי
הקו רועד

וחושש - ר' קלמן! מה נשמע?

הרעד והחשש לא נעלמו מאזניו החדות של קלמן שתמה בתוככי לבו: 'מה קרה לשמעון?'

חברים טובים הם בנשמתם. אמנם, יכולה לחלוף שנה בה לא החליפו ביניהם מילה, אך כאשר הם יפגשו מיד השיחה קולחת כאילו רק אתמול הם עצרו בה...

- ברוך ה'. ומה אצלכם?

- **אצלנו העניינים יגיעים...** - נאנח שמעון - **בני הבחור, נפתלי, כבר תיכף נהיה בן עשרים ואחת והשידוך עדיין לא בא...**

קלמן אזר את כל כוחותיו וניסה לחזק את שמעון - ה' יעזור... ישועת ה' כהרף עין!

- **רציתי לבקש את טובתך בנידון** - קטע שמעון את דבריו - **שמעתי שבבנין שאתה דר יש משפחה העונה לשם 'רבינוביץ'.**

ביתם גם היא כבר סיימה את הלימודים ועדיין יושבת ומצפה... ביררנו עליה והיא עונה לכל הדרישות שלנו.

- אז אתה רוצה שאציע את בנך, נפתלי, לרבינוביץ?
- **כן. אודה לך מאוד.**

...

שבוע לאחר מכן...

'מזל טוב! מזל טוב!'

קריאות נשמעו מכל עבר בבית משפחת רבינוביץ. בני המשפחה הקרובה נאספו יחד למסיבת 'לחיים'.

בני המשפחה הקרובה אמרנו, אך גם מידענו קלמן היה בין החוגגים...

אמנם, אינו מהמשפחה המצומצמת של אחד הצדדים, אך הוא ה'מחותן' הגדול של הערב... הוא ה'שדכן'!!!

כאשר כל המתאספים עזבו, נתיישבו המחותנים יחדיו וחלקו את הרגשותיהם.

- **לא ידעתי שאתה קרוב כל כך עם קלמן שכני** - פנה יוסף רבינוביץ לשמעון - **בכל השמחות שלך הוא משתתף כך?**

- אה... הוא אכן משתדל להשתתף בכל השמחות

פסקי דינים

דיני שליחות (ה)

הרב חיים קאהן שליט"א

ביטול שליחות

ביטול השליחות בעדים או קנין

הן המשלח והן השליח יכולים לבטל את השליחות בדיבור בלי קנין¹ ואפילו נעשה שליח בקנין², בלי עדים³, ויש שכתבו שמשלח שמבטל שלא בפני השליח צריך לבטל בפני עדים⁴.

ביטול מכללא

המשלח חייב לבטל את השליחות בפירוש, ולא די מה שנשמע מכללא שביטל את השליח, כגון שמינה שליח לקנות והתעצל השליח, ולכן מינה המשלח שליח אחר אבל לא ביטל את השליח הראשון בפירוש, וקדם הראשון וקנה, קנינו קיים מאחר שהמשלח לא ביטל המשלח את שליחותו בפירוש⁵.

ביטול שלא בפניו

יש שכתבו שהשליח צריך לדעת מביטולו בדומה לשליח הגט, ולכן אם ביטל את השליח שלא בפניו לא התבטל שליחותו, כגון במי שמינה שליח למכור איזה נכס, ומבלי שיוודיע לשליח מכר המשלח בעצמו את הנכס, והשליח מכר מבלי שידע שהמשלח ביטל את השליחות, המקח של השליח קיים⁶, אבל הרבה פוסקים השיגו שאין לבטל את המכירה של המשלח⁷, וכן שאין לדמות ביטול שליחות בממון לשליחות בגט⁸.

לא נודע לשליח שביטל השליחות

ברם, אם שלח שליח לקנות וביטל השליחות שלא בפני השליח ולא נודע לשליח וקנה, לא יכול המשלח לבטל המקח שאינו בדין שהמוכר יפסיד⁹, ואם השליח קנה ממעות עצמו חייב המשלח לפצות אותו, שהרי הוציא מעות על פיו¹⁰.

שליח שביטל שליחותו וחזר בו

שליח שאמר שמבטל שליחותו אם חזר בו לפני שנודע למשלח על כך, השליחות קיימת¹¹.

ביטול שליחות מפני השליח ששינה

שליח למקח וממכר שעיוות בשליחותו ולא עשה כפי הוראות המשלח, השליחות בטילה הן שהיה שליח למכור או שליח לקנות, וממילא המקח בטל¹².

לדייק בלשון המשלח, וגדר שינוי

כתבו האחרונים שלא מדויקים בהוראות המשלח למצוא שהתכוון להקפיד בדיוק כפי הלשון¹³, ומנסים לתת טעם על מה התכוון להקפיד, כגון שאמר לשליח למכור קרקע לאדם אחד ומכר לשנים, שהמכר בטל¹⁴ רק אם מפני כך יצטרכו לכתוב שני שטרות מכירה שמקפידים שלא להרבות בשטרות, אבל לולי זה לא מדויקים במה שהורה שימכור לאחד. עוד כתבו שאם היה שינוי בגוף הדבר כגון שאמר לו למכור קרקע זה ומכר קרקע אחר, המקח בטל הגם שהמשלח אינו מקפיד בדבר¹⁵.

שינוי לטובת המשלח

ויש שכתב שכמו כן אם השינוי לטובת המשלח המקח קיים אא"כ ידוע שהמשלח מקפיד גם על זה¹⁶, אבל יש שכתב שאם השליח יודע שמשנה ממה שציווה המשלח בזה עצמו אינו עושה על דעת המשלח וממילא כל שינוי, אפילו לטובת המשלח מבטל השליחות¹⁷.

להודיע שהוא שליח

יש שכתב שנחלקו הראשונים האם כדי לבטל המקח מפני שעיוות, צריך שהשליח הודיע בשעת המקח שהוא שליח, ואם לא הודיע המקח קיים, או אפילו אם רק התברר אחר כך שהוא שליח ועיוות, המקח בטל¹⁸.

ויש שכתב שהשליח צריך להודיע מי המשלח כדי שידעו שאסור לו לשנות מהוראת המשלח, וממילא אם שינה בדין הוא שהמקח בטל, ומפני זה אם אמר בסתם שהוא שליח, המקח קיים כי אז לא יחוש שמה המשלח מקפיד¹⁹, ויש חולקים שאפילו אם לא פירש מי המשלח, המקח בטל²⁰, ויש שחילק בזה, שאם הודיע מתחילה שהוא שליח של פלוני, אין צורך שיתברר בעדים ששינה בשליחותו, אבל אם לא הודיע שהוא שלוחו של פלוני ורק אחר כך התברר זאת, צריך גם שיתברר בעדים ששינה בשליחותו²¹. המשך דין זה בפרטות בגליון הבא בע"ה.

[1] חזרת המשלח מבואר בגיטין ל"ב א', ובגמרא שם אליבא דרבי יוחנן דאית דבור ומבטל דיבור, וזה"ל לממון, וחזרת השליח מבואר בקידושין נ"ט ע"א. [2] הגהות מרדכי קדושין סי' תקל"ו הובא בב"י אה"ע סי' ל"ה, ערוך השולחן חו"מ סי' קכ"ב סעי' א', וראה פתחי תשובה אה"ע שם סי' ק"ט ט"ז. [3] כסף הקדשים סי' קכ"ב סעי' ב' שם בבביתול שליח הגט צריך עדים מפני התקנה ואין לדמות דיני גט לממון, וכ"כ הערוך השולחן שם סעיף א'. [4] משנת דרבי אליעזר לח"מ סי' קכ"ב סעיף ב' כמו בביתול שליחות בגט, ועיין בפרשה סי' קכ"ב ס"ק ב' שמדייק מדברי הרא"ש שצריך לבטל בעדים או עכ"פ כשימנהו בעדים, עיי"ש. שכל זה בביתול שלא בפני השליח. המשך ההערות בעמוד ב'

שאני עושה. אך הפעם זה קצת שונה... הוא היה ה'שדכן'... הוא כנראה בא לבקש את שכרו...

- ואתה כבר שילמת לו?

- בודאי. אינני רוצה לעבור על איסור של 'בל תלין'...

- מה ענין 'שדכן' לאיסור 'בל תלין'? מה הוא 'פועל' שלנו?

- ובכלל - התערב בנו של רבינוביץ בשיחה - אף אם נניח ש'שדכן' 'פועל' הוא, הרי אין בעל הבית עובר באיסור כל זמן שה'פועל' אינו מבקש את שכרו (שלחן ערוך - חושן משפט, סימן של"ט סעיף י').

- צודק... - הסכים רבינוביץ עם בנו.

- אם אמרו חז"ל (שבת דף ק"ל ע"א) 'ליכא כתובה דלא רמו בה תיגרא', אקוה שיצאנו ידי חובתינו בויכוח זה... - צחק שמעון - פעם שמעתי שיעור על נושא זה והרב המגיד הביא בשם ה'חפץ חיים' (אהבת חסד - חלק ראשון, פרק ט' סעיף י"א, נתיב החסד סק"ט) שאם הפועל מרמז לבעל הבית ואינו תובעו להדיא מחמת שמתבייש, גם בזה יש משום 'בל תלין'.

כגון, אם הפועל ממציא את עצמו לפני בעל הבית, הרי שעובר משום 'בל תלין' אם אינו משלם את שכרו.

- אז לשיטתך הוא הדין בנידון דידן... לדעתך אין לקלמן דין 'פועל' ואין בהלנת שכרו איסור של 'בל תלין'...

***

כפי שכבר צויין לעיל, מעביד/בעל הבית אינו עובר ב'בל תלין', כל זמן שהפועל אינו דורש ממנו את שכרו.

וכן שנינו בגמרא (בבא מציעא דף ק"ב ע"א) 'תנו רבנן: לא תלין פעולת שכיר - יכול אפילו לא תבעו, תלמוד לומר: אתך, לדעתך'.

ופירש"י 'ולא מדעתו'. דהיינו, שכאשר הפועל אינו תובע את הבעלים, מוכח שמוחל הוא על כך ואינו מקפיד על הלנת שכרו.

אשר על כן, כותב החפץ חיים, כאשר אין הוכחה בשתיקתו שמוחל, וכגון שהמציא את עצמו לפני הבעלים לרמזם שישלמו את שכרו, הרי ששוב הבעלים עוברים משום 'בל תלין' אם אינם משלמים את שכרו.

בעבר כבר נכתב בבמה זו שגם ב'פועל קטן', סבירא ליה להחפץ חיים שיש משום 'בל תלין'.

ועל כן, מחמת שקטן בוש מלבקש את שכרו, יתכן גם שעובר בעל הבית משום 'בל תלין' אף אם הקטן לא ביקש כלל את שכרו. שהרי אין בשתיקתו הוכחה על הסכמתו (עיין 'מעשה שהיה' גיליון ט').

אמנם יש לדעת, שאף במקום שאין עובר בעל הבית ה'לאו' ד'בל תלין', עדיין יש מצוות 'עשה' בתשלום השכירות לפועל בזמנו (פתחי תשובה סימן של"ט סק"ז).

***

אלא שעדיין נותר לדון בנידון דידן אם 'שדכן' יש לו דיני 'פועל'.

וכבר נכתב כאן בעבר רבות אודות הגדרתו של ה'שדכן' וכדלהלן (עיין 'מעשה שהיה' גיליון פ"ח ועוד).

כאשר הצדדים לא ביקשו מהשדכן שידבר את השידוך, הרי שהוא בא על שכרו מדין 'יורד לתוך שדה חבירו' (שלחן ערוך - חושן משפט, סימן שע"ה סעיף א').

דהיינו, הנוטע את שדה חבירו העומדת לטעי, חייבים בעליה לשלם את שכרו על כך שנהנה מפעולתו. גדר זה אינו משום 'שכירות פועלים', אלא 'נהנה'.

אף הכא הצדדים נהנו מפעולתו, והנאה זו שווה ממונ (בהגר"א סימן פ"ז ס"ק קי"ז וסימן קפ"ה סקי"ג).

ואם אכן ביקשו ממנו ש'יעבוד' על ה'שידוך', הרי שדין 'פועל' לו לכל דבר וענין.

למסקנא:

יוסף רבינוביץ: אין עוררין שלגביו אין לקלמן דין 'פועל', שמעולם לא ביקש ממנו שידבר בעבורו.

חיובו רק מתורת 'נהנה' ואינו עובר משום 'בל תלין' (עיין קצות סימן ע"ה סקי"ג, לטעם אחר למה אין ביורד משום בל תלין ראה פתחי תשובה סימן פ"ט סק"ב).

שמעון: אכן לגביו נחשב קלמן כ'פועל' ובודאי שעומד במצוות 'עשה' לפרוע את שכרו בזמן.

אלא שיתכן ואם קלמן משתתף בשמחותיו בין כך, אין בהופעתו משום 'רמז' לגבי שכרו, וכל זמן שאינו תובעו להדיא על שכרו, אינו עובר משום 'בל תלין'.

לקבל את הגיליון באימייל שלחו ל mm@businesshalacha.com

אדם עשוי למשמש?

מצאתי שטר של \$20 על ריצפת בית המדרש.

שאלה: מה עלי לעשות עם הכסף?

תשובה: הלכה היא כי 'אוש שלא מדעת, לא הוי 'אוש'. דהיינו, חפץ שאבד מבעליו ואינם יודעים מכך, אף אם אנו בטוחים שאילו ידעו

הבעלים היו מתייאשים, כגון שאין בו סימן, מכל מקום אם בשעה שהמוצא הגביה את האבידה עדיין לא ידעו הבעלים ועדיין לא נתייאו, חייב המוצא בהשבתה אף אם לאחר מכן נודע לבעלים ונתייאו.

הגמרא (בבא מציעא דף כ"א ע"ב) מקשה על כלל זה מהמשה בה שנינו שהמוצא מעות, יכול להחזיק בהן לעצמו. ומדוע אין אנו חוששים שבשעת המציאה וההגהבה לא ידעו מכך הבעלים? ומתרת הגמרא: 'אדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה' וממילא ברי לן שכבר הבחינו הבעלים שהמעות נפלו מכיסם ונתייאו מהן (שלחן ערוך - חושן משפט, סימן רס"ב סעיף ג' וסעיף ו').

בספרות בת ימינו מצוטטים את דברי החזון איש שקבע שכלל זה הוא כלל שקבעו חכמים, ואינו משתנה אף אם היום במציאות בת ימינו אין בני אדם ממשמשים בכיסם כל העת (פאר הדור - חלק ג' עמוד צ"ח, מעשה איש - חלק ג' עמוד כ"ט ופ"ז וחלק ז' עמוד קס"ג. ראה עוד במשפט האבידה עמוד צ"ג. אמנם יש מוסרים גירסא אחרת בשם החזון איש, שאמר, שהגדר של יאוש בכסף אין הכוונה שצריך לדעת בדיוק כמה כסף היה לו וכמה חסר לו, אלא אם הוא בא לקנות דבר, וראה את כספו וחושב שזהו מה שיש לו ולא יותר זה גופא יאוש, כיון שחושב זה מה שיש לי ולא יותר - בספר אחת שאלתי להג"ר חיים שאול קרליץ צ"ל עמ' ל"ב כתב שהחזון איש אמר לו כן).

פוסקים אחרים מערערים על כך ולשיטתם כשמודבר בסכום לא גדול מאחר ואין הבריות מבחינים באובדן הממונ עד לאחר זמן, הרי שגם במעות בזמנינו יש משום 'יאוש שלא מדעת' (השבת אבידה כהלכה עמוד קס"ד בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל. וראה עוד ט"ז - חושן משפט, סימן רס"ב סעיף ו' ופתחי חושן - אבידה, פרק ב' הערה ל"ב).

אמנם, יש מהפוסקים שסבירא להו שבמקום שיש 'אוש שלא מדעת' רשאי המוצא להשתמש באבידה, אלא שחייב להחזירה לבעליה כשיבואו (ש"ך - חושן משפט, סימן ר"ס סק"ו לשיטת הרמב"ם. ועיין סמ"ע סימן ר"ס סקמ"ב והגהות רע"א שפירשו שיטתו בענין אחר). אחרים חלקו על כך. וכיון שיש כאן ספק איסור דאורייתא ראוי להחמיר (שלחן ערוך הרב - מציאה, סעיף ב').

על כן, ראוי לרשום את כל הפרטים המזהים שיש במציאה זו (כגון המקום בו מצאה, הסכום וכדו'), ולאחר מכן יכול המוצא להשתמש בזה על דעת שיחזיר סכום זה לבעלים כשיבואו עדים או יבוא אליהו (משפטי התורה - בבא מציעא, השבת אבידה סימן ב' סעיף י"ג). כמובן, כל זאת כאשר המוצא יוכל להחזיר סכום זה יתיכר כשיתבקש. כאשר הסכום שנמצא הוא גדול וקיים חשש שלא יוכל המוצא להחזירו כשיבואו הבעלים, אינו יכול לסמוך על כך (עיין שלחן ערוך - חושן משפט, סימן רס"ז סעיף כ"ז והשבת אבידה כהלכה פרק ו' סעיף ג').

המשך ההערות מפסקי דינים

[5] עיין כנה"ש סי' קפ"ב הגה"ט ל"ה מבנימין זאב סי' תל"א מתשובת רש"י המובא במדרכי גיטין סי' שס"ו. [6] שו"ת מים חיים ח"ב חו"מ סי' י"ח הובא בפתחי תשובה סי' קפ"ב ס"ק ד' ודימה לסי' קכ"ב סעיף א' בביטול המורשה שלא בפניו וכן בביטול של שליח הגט שלא בפניו, וכתב שאין לחלק בין שליח הגט לממונ, ובפ"ת כתב שהמים חיים איירי שהמשלח מוכר בקנין המועיל, אבל האבני החושן סי' קפ"ב ס"ק ז' כתב שדינו של המים חיים יתכן רק במכר המשלח מטלטלין בקנין כסף, דלכך כתב שמקח השליח קיים רק מטעם שאינו יכול לבטל השליחות, עיי"ש, [7] שו"ת מהרש"ם ח"א סי' קע"ז ד"ה מכתבו, תמה מאוד למה לא יהיה המכר של המוכר קים, עיי"ש, וכן תמה באבני החושן הג"ל, וכן בשו"ת בית יצחק חו"מ סי' נ"ז ס"ק א', ובס"ק ב' הוסיף שאם השליח אינו יכול להוציא מיד הלווקח, השליח פטור, וע"ע שם אריכות לדון בדברי המ"ח. [8] שו"ת הר צבי חו"מ סי' ג"ט, וכן מוכרח לפי הערוך השולחן קכ"ב סעיף א', [9] עיין אבני החושן שם, דאין בדין שהברירה תהיה ביד המשלח שאם יודל יבטל המקח ואם יתייקר יקיים, וראייתו מהש"ך סי' קכ"ב ס"ק ח', עיי"ש, [10] נתיבות קפ"ב ס"ק ג' ובשו"ת הרשב"א ח"א סי' אלף ו כתב דזה כמו ערב בשעת מתן מעות ולכן אינו יכול לומר משטה אני בו, עיי"ש, ולשון משטה צ"ב, ועיין מה שציין הגר"א סי' ו' מקור לדין המכר קכ"ב ב' והעיר עליו בערך ש"י סעיף א' ד"ה הגה"ה, וצ"ע. [11] ראה אבני החושן שם אות ח', שדינו בזה כמו בשליחות הגט, והמחמירים שם החמירו רק מפני חומרת הגט. [12] קפ"ב סעיף ב' ע"פ הרמב"ם ה"ל שלוחין פרק א' ה"ל ב', ובכ"מ שם, דלתקונין שדרתיך ולא לעוותי. [13] מחנה אפרים שלוחים סי' א', וסי' ג', והנתיקו הממשט שלום סעיף ב' ד"ה עבר, [14] קפ"ב סעיף י', [15] מחנה אפרים שם, [16] שם. [17] חלקת יואב אה"ע סי' ל"ד ד"ה והנלפע"ז, ומשיג על המחנה הג"ל, עיי"ש, וע"ע במשנה למלך ריש הלכות שלוחין. אכן כשנעשה באופן של זכייה גם זה יועיל, כפי שיבאר עוד בע"ה. [18] אבני החושן סי' קפ"ב ס"ק ח'. [19] ש"ך סי' קפ"ה ס"ק ז', ודייק לשון המחבר הג"ל. [20] חוות דעת סי' קס"ח-ט ס"ק ב' (וצויין בהגהות רע"א סי' קפ"ב סעיף ב'). ובאבני החושן ס"ק ח' כתב שכל הפוסקים חולקים על הש"ך בזה, אבל המחנה פתים סי' קפ"ב סעיף ב' ד"ה שם, כתב שדברי החור"ד צ"ע. [21] משפט שלום סי' קפ"ב סעיף ו' שיטה ה' ד"ה אבל מצאתי, ובאבני החושן הג"ל חולק עליו בזה.

לדיני תורה, שאלות בדיני ממונות, שטרות, דיבת, צוואות, דיני מקח וממכר בשבת ויו"ט, או לכל ענין הקשור לגיליון אפשר להתקשר: